

DOSSIER

ELS FLUXOS DE VIATGERS AL MEDITERRANI OCCIDENTAL

L'objectiu d'aquest document és presentar un apropament als fluxos de viatgers entre els països europeus del Mediterrani occidental i els països del Magrib. El document s'estructura en dos apartats principals:

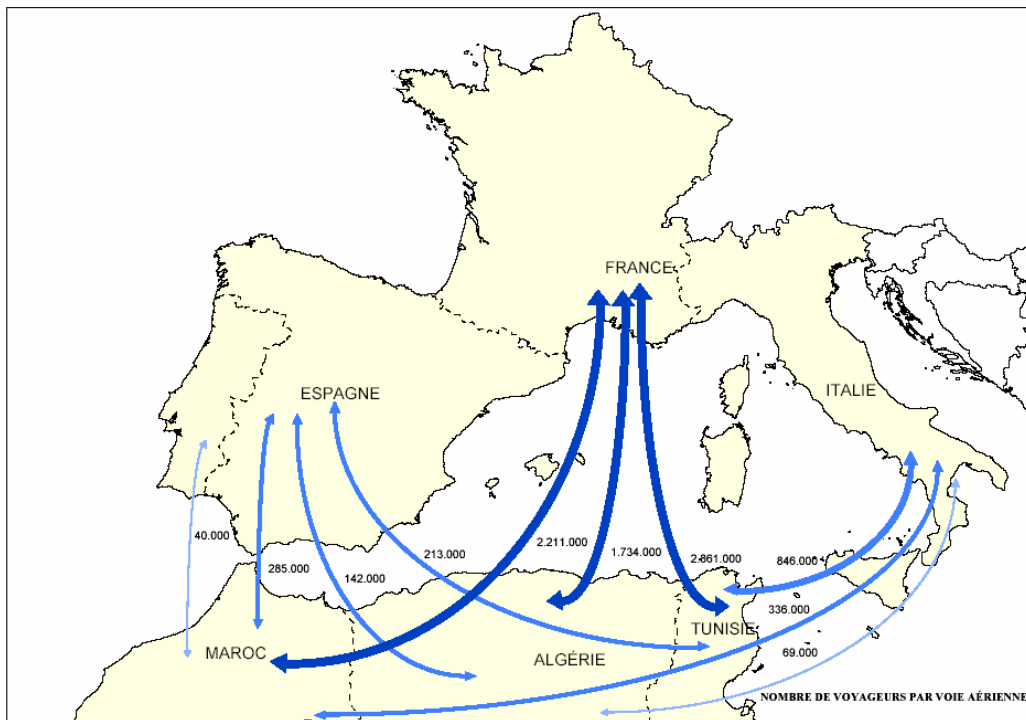
- Una descripció dels fluxos de viatgers entre ambdues riberes que utilitzen el mode aeri i marítim.
- La descripció i l'anàlisi dels dos paràmetres fonamentals que incideixen en la demanda de mobilitat dels esmentats viatgers: el turisme europeu i el nombre d'emigrants magribins residents a Europa.

El Dossier està basat en informacions que tenen com a any de referència el 2001.

1. Els fluxos de viatgers en mode aeri

El sector aeri als països del Magrib es troba avui en clara expansió, i són els fluxos amb els països europeus mediterranis (França, Espanya i Itàlia) els que han tingut més creixement en els darrers anys. Cal remarcar també els fluxos que generen altres països centreeuropeus, com Alemanya o la zona del Benelux, amb importants fluxos tant turístics com d'immigrants procedents del Magrib.

Gràfic 1 - Fluxos internacionals de viatgers per mode aeri entre països del Mediterrani occidental
Font: Elaboració pròpia

1.1. El tràfic aeri amb Marroc

- El tràfic aeri total de passatgers al sistema aeroportuari marroquí ha estat de 6,8 milions el 2001, dels quals 5 milions corresponen al tràfic internacional. El creixement mitjà anual del tràfic total aeroportuari des del 1995 es situa en el 7,8%. Casablanca-Mohammed V és el principal aeroport marroquí, amb la gestió de més del 50% del tràfic.
- Amb més de 3 milions, els tràfics internacionals amb els restants sis països del Mediterrani occidental (Espanya, França, Itàlia, Portugal, Algèria i Tunísia) representen per al Marroc el 44,5% del seu tràfic total i pràcticament el 60% del seu tràfic internacional.

País d'origen/destinació del tràfic aeri internacional al Marroc (2001)

Font : Office National des Aéroports

País	Nombre de passatgers	
Mediterrani occidental	Espanya	272.598
	França	2.219.591
	Itàlia	341.579
	Portugal	39.864
	Algèria	41.336
	Tunísia	110.974
Altres països de la UE	Alemanya	378.220
	Bèlgica	323.983
	Regne Unit	242.428
	Holanda	210.777

- França ocupa el primer lloc en els intercanvis aeris amb el Marroc. Amb més de 2,2 milions de passatgers, el tràfic amb França representa per al Marroc el 44% del seu tràfic internacional. El creixement mitjà anual entre 1996 i 2001 es va situar prop del 10% (6% per al període comprès entre 1999 i 2002). Els aeroports marroquins més utilitzats en les relacions amb França són els de Casablanca (39,4%), Marrakeix (36,7%) i Agadir (9,0%). A França, els principals aeroports que operen amb el Marroc són Paris-Charles de Gaulle (que gestiona el 37,5% del tràfic), seguit de Paris-Orly (30,5%), Lió-St Exupery (8,7%), Marsella-Provence (8,4%) i Tolosa-Blagnac (5,5%).
- El tràfic aeri d'Itàlia amb el Marroc es situa en poc més de 340.000 passatgers. El creixement mitjà entre 1998 i 2001 va superar el 3,5%. Els aeroports marroquins més utilitzats en les relacions amb Itàlia són Casablanca (67,6%) i Marrakeix (23,6%). A Itàlia, els principals aeroports que operen amb Marroc són Milà-Malpensa (62,2%) i Roma-Fuimicino (27,6%).
- El tràfic aeri d'Espanya amb el Marroc es situa en torn als 275.000 passatgers, amb una taxa mitjana de creixement entre 1998 i 2001 superior al 7,5% (incloent la crisi del 2001, ja que el creixement que es va produir entre 1998 i 2000 s'apropà al 25% anual). Els aeroports marroquins més utilitzats en les relacions amb Espanya són els de Casablanca (62,1%), Marrakeix (17,6%) i Tanger (10,9%). A Espanya, els principals aeroports que operen amb el Marroc són Madrid (52,6%), Barcelona (15,0%), Màlaga (13,2%) i Gran Canària (11,4%).
- El principal motiu dels viatges realitzats entre el Marroc i els països d'Europa occidental és el turisme (un de cada dos passatgers declaren viatjar per aquest motiu), seguit pel treball i les visites familiars amb un 25 i 20% respectivament.
- La regió de Gran Casablanca és la principal zona d'origen dels viatges amb destinació Europa occidental (30,6%), seguit per la regió de Marrakeix-Tensift-Al Haouz la qual agrupa el 22,9%.

1.2. El tràfic aeri amb Tunísia

- El tràfic aeri total de passatgers amb origen o destinació a Tunísia fou el 2001 de 9,7 milions, dels quals el 94% correspon a tràfic internacional. Tot i la crisi del sector registrada l'any 2001, el tràfic aeri tunisià va acumular entre 1997 i el 2001 un creixement total superior al 16%.
- El tràfic aeroportuari a Tunísia està molt polaritzat, ja que el 98% és gestionat únicament per tres aeroports : Tunis Carthage, Monastir H.Bourguiba i Djerba Zarzis. Els esmentats aeroports atenen respectivament a la capital i a les dos principals zones turístiques del país.

- Els fluxos de viatgers entre Tunísia i la resta de països del Mediterrani occidental representen, amb més de 4,1 milions de passatgers, gairebé el 43% del tràfic aeroportuari total tunisià.

País d'origen/destinació del tràfic aeri internacional a Tunísia (2001)

Font : Office de l'Aviation Civile et des Aéroports

País		Nombre de passatgers
Mediterrani occidental	Espanya	204.425
	França	2.803.831
	Itàlia	894.534
	Portugal	n.d.
	El Marroc	118.701
	Algèria	112.307
Altres països de la UE	Alemanya	1.963.021
	Regne Unit	639.265
	Bèlgica	390.527
	Holanda	185.385

- Al igual que succeeix amb el Marroc, França ocupa una posició destacada en els esmentats fluxos, amb més de 2,8 milions de passatgers. Aquests passatgers utilitzen majoritàriament els aeroports de Tunis Carthage (59%), Djerba Zarzis (23,9%) i Monastir H.Bourguiba (13,8%). Els aeroports francesos que operen preferentment amb Tunísia són Paris-Charles de Gaulle i Marsella-Provence (cadascun d'ells gestiona el 25% del tràfic), seguits de Lió-Satolas (18%).
- Itàlia és el segon origen/destinació en importància, amb un tràfic superior als 890.000 passatgers que circulen preferentment per Milà-Malpensa (34%), Roma-Fiumicino (26%) i Verona-Villafranca (12%).

1.3. Tràfic aeri amb Algèria

- Per últim, els aeroports algerians va registrar el 2001 un total de 7,7 milions de passatgers, dels quals el 31,2% correspon a tràfic internacional. L'aeroport d'Alger Houari Boumediene és el principal del país, al gestionar quasi 3 milions de viatgers.
- A diferència de Tunísia, el sector aeri algerià es centra en el tràfic interior, la qual cosa podria explicar-se tant per l'extensió geogràfica del país com per la menor activitat turística que manté.

País d'origen/destinació del tràfic aeri internacional a Algèria (2001)

Font : AENA, DGAC, ENAC, ANA, ONDA, OACA

País		Nombre de passatgers
Mediterrani occidental	Espanya	142.011
	França	1.734.098
	Itàlia	69.117
	Portugal	n.d.
	El Marroc	41.336
	Tunísia	112.307

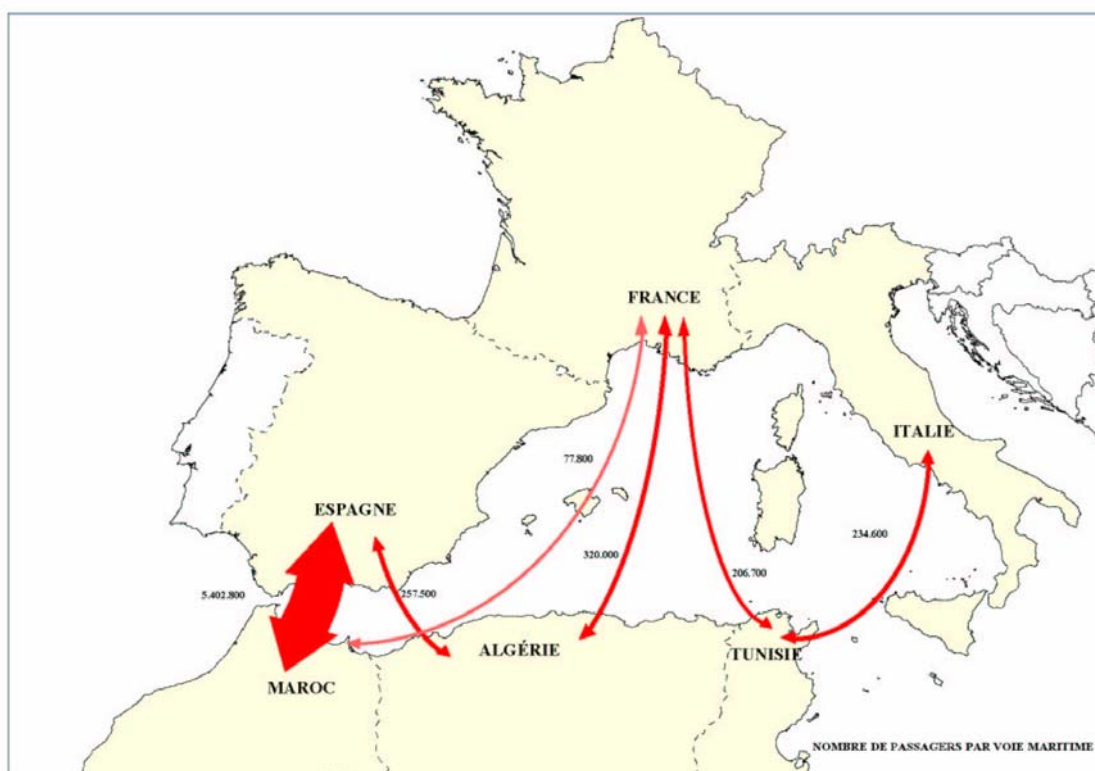
- França és també el primer país en fluxos de tràfic aeri amb Algèria. Dels gairebé 2,5 milions de passatgers en vol internacional, el 70% provenen o es dirigeixen a aeroports francesos. Els aeroports algerians pels quals transiten aquests fluxos són Alger (50,4%), Constantina (16,6%) i Orà (15,8%). A França, dos terços del tràfic aeri amb Algèria passa per tres aeroports: Paris Charles de Gaulle (25%), Marsella-Provence (25%) i Lió (17%).
- Els fluxos amb Espanya i Itàlia són sensiblement inferiors als de França (140.000 i 70.000 passatgers respectivament). Itàlia opera principalment amb l'aeroport d'Alger amb vols des de/a Roma-Fiumicino i més recentment Milà-Malpensa. En el cas d'Espanya els principals aeroports que operen amb Algèria són Madrid-Barajas, Barcelona i Alacant (en connexió amb Orà); els principals aeroports utilitzats a Algèria són Argel (59%), Orà (21%) i Tinduf (15%).

2. Fluxos de viatgers en mode marítim

- Hi ha un important número de serveis regulars marítics de passatgers que uneixen els ports del Magrib amb els ports espanyols, francesos i italians. Els esmentats serveis suporten en conjunt un tràfic superior als 6,5 milions de passatgers.
- El gràfic 2 indica els fluxos de viatgers per via marítima (relacions país-país) entre els ports dels països del Mediterrani occidental. La comparació entre aquestes relacions mostra la importància de la relació entre els ports del Marroc i d'Espanya: més del 80% del flux de viatgers per via marítima entre ports dels països europeus del Mediterrani occidental i del Magrib es realitza a través dels ports espanyols i marroquins.

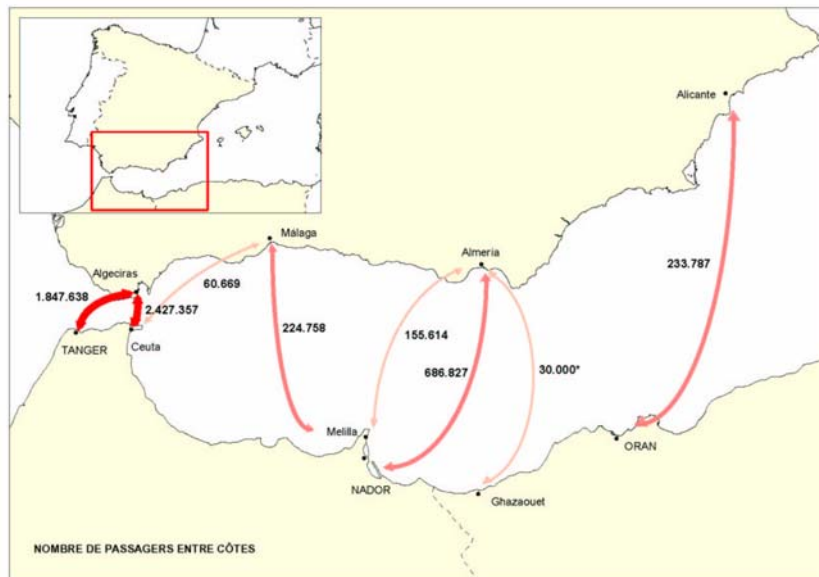
Gràfic 2 - Flux de viatgers per via marítima entre ambdues ribes del Mediterrani occidental

Font: Elaboració pròpia

- El gràfic 3 mostra la posició remarcable del port d'Algesires en el flux de viatgers per via marítima: el 75% dels passatgers entre els ports de la costa del sud-est espanyol i del nord d'Àfrica utilitzen els serveis regulars Algesires-Tanger o Algesires-Ceuta. Altres ports remarcables per a les relacions entre les dues riberes són Màlaga, Almeria i Alacant (a la costa nord) i Nador, Melilla o Oran (a la costa sud).
- Les línies regulars Algesires-Ceuta i Algesires-Tanger foren utilitzades el 2001 per més de 2,4 i 1,8 milions de passatgers respectivament i van transportar entre ambdues més d'1 milió de vehicles. Aquestes línies han tingut creixements mitjans de passatgers des del 1995 d'un 4% i un 6% anual respectivament.
- D'entre la resta de línies regulars, cal remarcar la línia Almeria-Nador - inaugurada el 1994 - que va superar els 680.000 passatgers el 2001, amb un augment anual mitjà de tràfic superior al 17% en els darrers tres anys. Des de la seva inauguració, aquesta línia ha anat absorbint part del tràfic de la línia Almeria-Melilla, i s'ha transformat en la tercera línia en nombre de passatgers de la zona.
- El creixement del sector els darrers anys és clar. Al mateix temps que s'han reforçat diferents serveis, s'han creat noves línies regulars com la d'Almeria-Ghazaouet el 2001 o la d'Almeria-Al Hoceïma el 2003.

Gràfic 3 - Fluxos de passatgers per via marítima a la zona de l'estret de Gibraltar
 Font: Elaboració pròpia

3. Paràmetres principals de la demanda de desplaçaments

En els fluxos de tràfic de passatgers entre Europa occidental i el Magrib hi ha dos paràmetres fonamentals generadors de demanda:

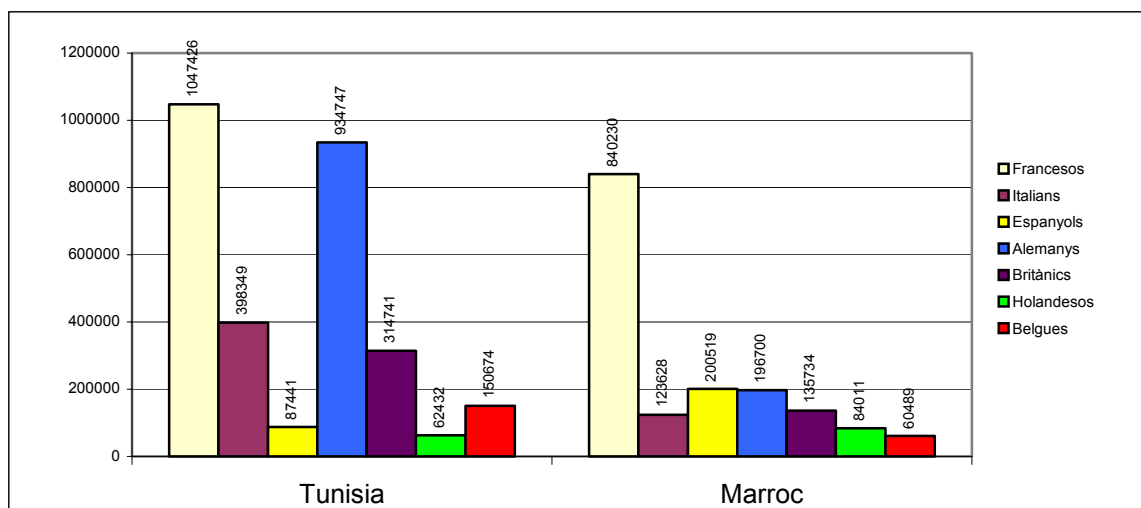
- el turisme, entès principalment com ciutadans europeus que es desplacen al Magrib atrets per una indústria turística cada cop més consolidada, i
- l'estoc de magribins residents a Europa que viatgen als seus països d'origen per vacances o altres motius.

A aquests dos motius cal afegir els viatges que es realitzen per raons de treball/negocis.

3.1. La demanda turística al Magrib

- L'activitat turística al Magrib presenta situacions dispars segons el país. D'una banda, el Marroc i Tunísia disposen avui d'una indústria turística en plena expansió i una clara voluntat política de desenvolupament i consolidació del sector; en canvi, l'activitat turística algeriana està, avui per avui, poc desenvolupada.

Gràfic - Arribades de turistes europeus al Marroc i a Tunísia el 2001
 Font: Base de dades CETMO-FLUX

La demanda turística al Marroc

- Les arribades de turistes al Marroc superen els 4,2 milions. El principal client turístic és França, amb quasi 850.000 entrades i un creixement sostingut que ha fet que el nombre de turistes francesos al 2001 doblí al del 1995. Els turistes francesos representen el 38% dels turistes europeus que visiten el país. El turista francès viatja de manera preferent al Marroc durant els mesos d'estiu i les destinacions principals són Ouarzazat, Marraqueix, Casablanca i Agadir. Una àmplia majoria dels turistes francesos (89%) viatgen en avió.
- Espanya es situa, en poc més de 200.000 entrades, en el segon país emissor de turistes, per davant d'Alemanya. Les destinacions preferides són les situades al nord del país (Tanger) i al Centre nord, essencialment Fès. Únicament un terç dels turistes que varen entrar al Marroc provinents d'Espanya utilitzen el mode aeri.
- En el cas d'Itàlia, el Marroc representa, amb 123.600 arribades, la sisena destinació turística per darrera d'Espanya, Egipte, Tunísia, Portugal i Turquia.

La demanda turística a Tunísia

- Les arribades de turistes a Tunísia a l'any 2001 s'aproparen als 5,4 milions. Els principals clients turístics són França i Alemanya que, amb quasi 2 milions d'entrades, suposen més del 36% de les arribades de turistes estrangers. El mercat europeu representa el 67% de les entrades.
- En el cas de Tunísia cal remarcar l'augment d'entrades procedents d'altres països del nord d'Àfrica, gràcies principalment a l'explosió del mercat de Líbia (amb un augment superior al 48% el 2001) i a la recuperació del mercat algerià.
- El mode principal d'entrada al país es l'aeri, amb més de 3,7 milions de passatgers. Monastir acapara 1.870.400 entrades, seguit per Tunis Carthage i Djerba-Zarzis, ambdós amb tràfics que ronden els 900.000 passatgers.

Pel que fa a les entrades per via marítima el 2001, se'n van comptabilitzar 69.900, de les quals el 90% es realitzaren pel port de Tunis-Goulette.

El punt fronterer de més volum de tràfic per carretera és Ras Jedir, a la frontera amb Líbia, amb 760.700 viatgers controlats a la frontera, equivalent al 61,5% del total d'entrades efectuades per via terrestre.

3.2. L'oferta turística al Magrib

L'oferta turística marroquina

- El Marroc disposava a l'any 2001 de 130.700 places en establiments turístics, de les quals 76.350 en hotels classificats. Des del 1997, el creixement mitjà anual de la capacitat d'allotjament s'ha situat en un valor discret lleugerament per sobre de l'1,5%.
- Dos terços de la capacitat d'allotjament del país es concentren en quatre regions, encapçalades per quatre centres urbans principals: Agadir i la regió de Souss-Massa-Daraâ, Marraqueix i la regió de Marraqueix-Tensift-Al Haouz, Casablanca i la regió de Gran Casablanca i per últim Tanger i la regió de Tanger-Tetuan. Agadir és la destinació líder amb un 38% de las pernoctacions.

L'oferta turística tunisiana

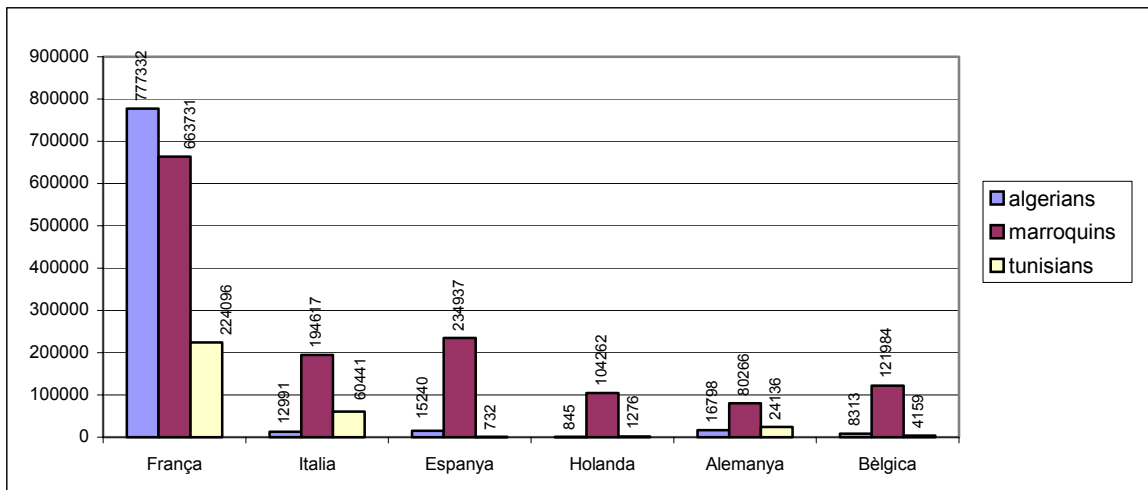
- Tunísia és el país del Magrib amb la infraestructura turística més desenvolupada. Amb 205.600 places en establiments hotelers l'any 2001 i 214.300 l'any 2002, Tunísia es manté com el país líder de la regió. Des del 1990, la seva capacitat hotelera ha crescut a un ritme mitjà anual superior al 7%.
- Més del 75% de la capacitat hotelera del país es concentra a les regions costaneres de Nabeul, Susa, Monastir, Sfax i Medenine amb grans focus turístics com Hammamet o l'illa de Djerba.

3.3 L'estoc de residents magribins a Europa

- Un altre factor bàsic en els fluxos de viatgers entre els països europeus del Mediterrani occidental i el Magrib és l'anomenat estoc de residents magribins a Europa. Com s'aprecia al gràfic 5, França és, amb diferència, el país amb més estoc de magribins residents.

Gràfic 5 - Principals estocs de residents magribins a Europa

Fuentes: MTAS, ISTAT, INSEE, Eurostat

Les particularitats del pas a través de l'estret de Gibraltar

- Tal com s'ha indicat, les línies marítimes regulars que uneixen el sud d'Europa amb el nord d'Àfrica a la zona de l'estret de Gibraltar absorbeixen un tràfic important de viatgers. Aquestes línies drenen un tràfic important de viatgers que es desplacen bàsicament per carretera procedents no únicament des d'Espanya sinó des d'altres països europeus (Benelux, França, nord d'Itàlia).

Gràfic 6 – Principals carreteres utilitzades pels fluxos de viatgers en mode marítim a la zona de l'estret de Gibraltar

Font: Ministeri de l'Interior espanyol

- Des de fa anys, el Ministeri de l'Interior d'Espanya elabora un Pla per dirigir i coordinar l'esmentada Operació Pas de l'Estret (OPE), davant l'arribada d'aquest gran nombre de viatgers – la majoria residents marroquins i algerians a Europa - que, procedents de diversos punts d'Europa, aprofiten les vacances estivals per reunir-se amb els familiars al seu país d'origen. El gràfic 6 indica les carreteres que utilitzen preferentment els esmentats fluxos per Espanya.

3. Conclusions i perspectives

- En els darrers anys els fluxos de viatgers entre els països europeus del Mediterrani occidental i el Magrib han crescut substancialment. Aquest creixement s'ha produït de forma paral·lela al desenvolupament de l'activitat turística al nord d'Àfrica i a l'augment del nombre de residents magribins a Europa.

El fet de que el creixement d'aquests fluxos sigui més significatiu en el mode aeri que en el marítim pot ser explicat no solament pel pes relatiu del turisme a la regió sinó també per l'augment i la progressiva consolidació social del col·lectiu de residents magribins (i de segones generacions) en els països d'acollida.

- Les previsions de consolidació d'aquests dos fenòmens en el futur (turisme i població d'origen magribí resident a Europa), així com el creixement de les relacions comercials entre els països del Mediterrani occidental, fan preveure que continuï el creixement sostingut dels fluxos de viatgers entre ambdues ribes mediterrànies en els propers anys.

Pel que fa al turisme, cal recordar que el Marroc està immers actualment en un decidit procés de desenvolupament de la seva indústria turística. Amb una clara voluntat política, el país s'ha marcat l'objectiu d'aconseguir a mig termini (horitzó 201X) els 10 milions de turistes. Aquesta voluntat, simbolitzada per la firma d'un acord entre els principals operadors privats i públics del país, es concreta en la creació, durant aquest període, de 160.000 noves places hoteleres.

De la mateixa manera, el desè pla de desenvolupament econòmic i social (2002-2006) realitzat pel govern tunisià preveu, per al sector turístic i l'hostaleria, un creixement mitjà anual del 5% i la creació de 45.000 noves places hostaleres. Actualment 30.000 places són en construcció de les quals 10.000 es concentren a les regions de Tunísia capital i Hammamet.